
BOHORIČEV POSTOPEK PRIREJANJA MELANCHTHONOVE SKLADNJE

Breda Pogorelec je kot prva pravilno identificirala Melanchthonovo predlogo za Bohoričevo poglavje o skladnji. Naš prispevek opisuje, kako je Bohorič na podlagi te predloge pisal poglavje o skladnji v svoji slovnici.

0 Članki Brede Pogorelec o skladnji v Bohoričevi slovnici slovenskega jezika iz leta 1584 (BH 1584) predstavljajo enega od vrhov njenega znanstvenega dela. Za razliko od Bohoričevih raziskovalcev, pri katerih več izvemo o *jeziku* njegove skladnje kakor o *opisu jezika*, je Pogorelčeva v svojih delih Bohoriča postavljala v tedanji jezikoslovni kontekst. V članku, nastalem ob štiristoletnici Bohoričeve slovnice (Pogorelec 1984: 210–216), tako poudarja mesto njegove slovnice v humanistično-renesančnem pogledu na jezik ter pomen slovnice kot pripomočka za urejanje in kultiviranje tedanjega pisnega jezika.¹ Razmerje med Bohoričevo in Melanchthonovo slovnico na eni strani ter med Bohoričevim opisom jezika in dejanskim stanjem (pri Dalmatinu) na drugi strani pa opisuje v drugih dveh člankih, kjer se še posebej posveti Bohoričevi skladnji. V članku o skladnji pri Dalmatinu in Bohoriču (Pogorelec 1984b: 223–248) prva pravilno locira najverjetnejšo Melanchthonovo predlogo za skladijski del slovnice (MS 1538)² in opiše Bohoričev način prirejanja skladijskega dela te predloge na podlagi prvih dvanajstih pravil Bohoričeve skladnje imen (BH 1584: S1–9). V članku o razmerju med skladnjo in retorično figuro v Dalmatinovem besedilu in med opisom le-teh v Bohoričevi slovnici (Pogorelec 1986: 473–497) na podoben način obdela v Bohoriču našete skladijske figure in nekatere druge probleme glagolske skladnje (BH 1584: S12–19). Kljub temu da zadnja dva članka obravnavata le določen del Bohoričeve skladnje, predstavljata doslej gotovo najbolj kompetentno analizo Bohoričevega besedila. V našem prispevku bomo nadaljevali, kjer je z

¹ Podobno tudi v krajšem sestavku o razvoju slovenske slovnice zavesti (Pogorelec 1983: 89–94).

² Kratice MS 1538, MGL, MGL-CR in BH 1584 so pojasnjene v seznamu virov in literature.

raziskovanjem končala Breda Pogorelec – z vidika postopkov prirejanja bomo natančneje analizirali to poglavje Bohoričeve slovnice.

1 V naši raziskavi se je **potrdila njena domneva**, da predstavlja neposredni vir za poglavje o skladnji druga skupina izdaj Melanchthonove latinske skladnje³ (torej besedilo, ki ga je leta 1538 izdal Vitus Oertelius Winshemius). Medtem ko kaže Bohoričevo poglavje o etimologiji veliko samostojnost, je poglavje o skladnji povsem naslonjeno na Melanchthona.

Bohoričevo skladnjo lahko po načinu podajanja snovi najlažje umestimo v skupino skupaj s tremi nemškimi slovniciami tega časa (Albertus, Ölinger, Clajus).⁴ Za vse štiri slovnice je značilno, da si jemljejo za izhodišče latinska pravila, ki jih je v svoji skladnji podal Philipp Melanchthon, in iščejo ustrezne primere v domačem jeziku. Kadar ocenjujemo Bohoričevo skladnjo, jo moramo tako vedno ocenjevati v kontekstu tedanjih jezikoslovnih tokov. Nemški slovničarji so se lahko, če so seveda našli ustrezne primere v nemščini, popolnoma prilagodili latinskemu modelu (tudi zaradi narave nemščine, ki za razliko od romanskih jezikov vendarle ločuje sklone). Včasih tako prilagajanje tudi ni uspelo, saj so hoteli preveč poudariti, da nemška skladnja poteka *latina consuetudine*, torej tako kot latinska.

Če se nemške skladnje praviloma zgledujejo po Melanchthonovi slovnici, se italijanske praviloma po Perottijevi (*Rudimenta grammatices*) ali Sulpicijevi (*Grammatica*) skladnji (Padley 1988: 123). Med njimi in Bohoričevo skladnjo ne moremo povleči tako rekoč nobenih očitnejših povezav. Podobno velja za španske,⁵ in sicer nadvse zanimive ter za evropsko slovničarstvo nikakor ne nepomembne francoske skladnje.⁶ Če primerjamo denimo skladnjo v delu *Grammatica Latino-francica* (v rokah smo imeli izvod iz 1590; Ramus 1590: 76 in sl.), vidimo, da se sicer ukvarja z enakimi problemi kot Melanchthon in po njem Bohorič, a na drug način in z drugimi poudarki ter z drugačno razporeditvijo snovi.

2 Bohoričeva skladnja se deli na sedem enot: na skladnjo imen (*syntaxis nominum*), skladnjo glagolov (*syntaxis verborum*), skladnjo prislovov (*syntaxis adverbiorum*), skladnjo veznikov (*syntaxis coniunctionum*), skladnjo predlogov (*syntaxis praepositionum*) ter skladnjo medmetov (*syntaxis interiectionum*). Pomenljivo in nasploh značilno za tedanje skladnje ljudskih jezikov je, da od celotne Bohoričeve skladnje, ki ima brez skladijske analize očenaša (t. i. *Preizkus skladnje – Examen syntaxeos*) 59 strani, kar 44 strani obsega poglavje o

³ Za opis posameznih skupin gl. Ahačič (2006).

⁴ O teh piše splošno tudi Padley (1988: 295–303).

⁵ Prim. Padley (1988: 225–229).

⁶ Dober pregled daje Padley (1988: 479–487).

skladnji glagolov, 9 strani poglavje o skladnji imen, na ostalih nekaj straneh pa je opisana skladnja ostalih besednih vrst.

Ker je že na prvi pogled očitno, potrdi pa se tudi ob natančnejši primerjalni analizi, da je skladnja (za razliko od ostalih poglavij Bohoričeve slovnice) v celoti naslonjena na Melanchthona, bomo v nadaljevanju predstavili postopke, po katerih je Bohorič prirejal Melanchthonovo skladnjo. Za izhodišče primerjave smo vzeli skladnjo MS 1538, ki v največji meri ustreza Bohoričevi skladnji, obenem pa smo besedilo primerjali tudi z Melanchthonovo skladnjo v drugih dveh skupinah izdaj: MGL-CR in MGL.

3 Ugotovili smo, da Bohorič oblikuje svojo skladnjo na podlagi Melanchthonove skladnje **po naslednjem postopku:**

- z naslovom in oznako razdelka opiše vsebino posamezne obravnave,
- navede Melanchthonov primer,
- ga prevede v slovenščino,
- komentira slovenski prevod in označi njegovo morebitno odstopanje od latinskega ali popolno ujemanje z njim.

Kot primer lahko navedemo četrto pravilo poglavja o skladnji glagolov z odvisnimi skloni (*De syntaxi verborum cum obliquis*) (BH 1584: S26):

1. Pravilo je naslovljeno kot: »Četrto pravilo. Raba glagola *est* namesto *habeo*.«⁷

Pri Melanchthonu se pravilo glasi (MS 1538: 136): »Četrto pravilo. Konstrukcija z glagolom *est* namesto *habeo* se zlaga z dajalnikom in imenovalnikom, npr. *Est mihi namque domi pater, est iniusta noverca* (Perzij).«⁸ Temu sledijo še štirje primeri.

2. Nato Bohorič navede Melanchthonov primer: »*Est mihi domi pater*« (dobesedno: *doma mi je oče*, to je: *doma imam očeta*).

3. Bohorič Melanchthonov primer prevede v slovenščino, upoštevajoč naravo slovenskega jezika: »*Jimam ozheta doma*«.

4. Glede na Bohoričev prevod je sam razdelek s stališča slovenskega jezika nepotreben. Vendar moramo tu upoštevati (v gornjih poglavjih opisano in utemeljeno) Bohoričevo željo, da bi pokazal, da lahko (in kako lahko) izrazimo v slovenski skladnji vse, kar lahko izrazi latinska skladnja. Zato Bohorič nadaljuje: »Slovenci izražajo latinsko konstrukcijo dajalnika z glagolom obstajanja s pomočjo glagola *jimam*, ki v latinščini pomeni *habeo*, in s tožilnikom *ozheta*.«⁹

⁷ »Quarta regula. Eft pro habeo.«

⁸ »Quarta regula. Eft pro habeo confruitur cum datiuo et nominatiuo, ut: Eft mihi nanque [sic!] domi pater, eft iniufta nouerca. Perfius.«

⁹ »Expriumt Slavi, datiuum cum verbo fubftantivo Per verbum, *jimam*, quod, habeo, fignificat, et accufatiuum cafum, *ozheta*.«

4 V okviru tega ustaljenega vzorca prihaja do naslednjih vrst razdelkov in do naslednjih odstopanj:

4.1 Melanchthonovo pravilo in primer se skladata s slovenskim, na kar ni posebej opozorjeno. Značilen primer, vzet iz poglavja o skladnji glagola z imenovalnikom (*De syntaxi verborum [cum nominativis]*), je videti takole (BH 1584: S9):

Imenovalnik pred osebnim glagolom. Prvo pravilo. *Ego lego, jeft berem. Tu legis, ti bereft. Ille legit, on bere.* Tu se ujemajo glagoli in imenovalniki v številu in osebi.¹⁰

Tu Bohorič obravnava tematiko Melanchthonovega prvega razdelka prvega pravila (MS 1538: 57), od koder vzame tudi navedene tri primere. Primeri imajo v slovenščini enake slovnične značilnosti kot v latinščini, zato lahko Bohorič pravilo tudi v celoti prevzame. Medtem ko ima Melanchthon teoretično pravilo dosledno na prvem mestu, ga ima Bohorič skorajda vedno na koncu kot komentar, tako tudi v tem primeru. Melanchthonovo pravilo se glasi: »Imenovalnik stoji pred osebno glagolsko obliko v podobnem številu in osebi.«¹¹ Bohoričev zgoraj navedeni komentar pove isto z drugimi besedami, kar je spet značilno za Bohoričev način prirejanja Melanchthona. Ker je takih primerov zelo veliko, jih ne bomo posebej navajali.

4.2 Melanchthonovo pravilo in primer se skladata s slovenskim, na kar je opozorjeno s frazo »ut apud Latinos«. Fraza »ut apud Latinos« ('kakor pri Latincih') v različnih variantah je gotovo ena najpogostejših fraz v tedanjih slovnicaх ljudskih jezikov. Bohorič jo rabi predvsem kot poudarek pri primerih, kjer se predhodni ali sledeči slovenski primeri ne ujemajo povsem z latinskimi.

Značilen primer je denimo Bohoričevo sedmo pravilo v poglavju o skladnji imena (BH 1584: S5), kjer se prevod primerov za rodilnik obilja ne sklada s slovenščino, prevod primerov za rodilnik želje pa se. Bohorič to komentira: »Rodilnik želje: *Cupidus lucri: shelan dobizhka.* Veže se z rodilnikom kakor pri Latincih.«¹² Takšnih primerov je v celotni skladnji 20, Bohorič pa uporabi vrsto najrazličnejših variacij osnovne fraze, ki jih lahko razvrstimo v tri večje skupine:

1.

- »ut apud Latinos« (BH 1584: S5, S49),
- »perinde atque apud Latinos scilicet« (BH 1584: S20),
- »quemadmodum et apud Latinos« (BH 1584: S46).¹³

¹⁰ »Nominativus ante personale verbum. Prima regula. Ego lego, jeft berem. Tu legis, ti bereft. Ille legit, on bere. Conueniunt hic verba et nominativi numero et persona.«

¹¹ »Nominativus praecedit verbum finitum simili numero et persona.«

¹² »Defiderij. Cupidus lucri. *shelan dobizhka.* cum genitivo confruitur vt apud Latinos.«

¹³ »Kakor pri Latincih«, »enako kakor tudi pri Latincih«, »kakor tudi pri Latincih«.

2.

- »convenit cum Latino« (BH 1584: S8 – dvakrat),
- »convenit hic modus loquendi cum Latino« (BH 1584: S26),
- »convenit omnino hic modus loquendi cum Latino« (BH 1584: S48),
- »convenit cum constructione Latina« (BH 1584: S11, S22),
- »convenit cum Latina lingua« (BH 1584: S37, S38),
- »convenit omnino cum Latina lingua haec formula« (BH 1584: S23),
- »convenit haec formula cum Latino sermone« (BH 1584: S31),
- »convenit haec locutio cum Latina« (BH 1584: S46),
- »haec formula concurrat cum Latina« (BH 1584: S9).¹⁴

3.

- »eadem est ratio cum Latina« (BH 1584: S45),
- »eadem ratio, quae apud Latinos« (BH 1584: S1, S30),
- »incidit in eandem cum latinis rationem« (BH 1584: S30).¹⁵

V prvi skupini gre za variacije fraz z najbolj splošnim pomenom 'kakor v latinščini', v drugi skupini gre za variacije fraz s pomenom 'gre za *ujemanje* z latinščino', v tretji pa za variacije fraz s pomenom 'gre za enako *razmerje* kot pri Latincih'.

4.3 Melanchthonovo pravilo in primer se skladata s slovenskim, na kar je opozorjeno z omembo slovenščine. Podobno funkcijo kot omemba latinščine ima tudi omemba slovenščine, kadar želi Bohorič še posebej poudariti njeno skladnost z latinščino. Značilen je primer¹⁶ iz petega razdelka prvega pravila o skladnji glagola (BH 1584: S10):

Dolet Turcis, quod ab obfidione Viennenſi repulſi funt. ſhal deje Turkom, ker ſo od Dunajſkiga rupanja odgnani. Tudi v tem se slovenski jezik ujema z latinščino.

Na tem mestu lahko kot zanimivost dodamo, da tega latinskega stavka Melanchthon ne prevaja v nemščino, Bohorič pa ga. Nadaljuje namreč:

Sicer pa slovenščina ne trpi konstrukcije akuzativa z infinitivom, ampak v takih primerih uporablja nemške zveze. Nemci ta stavke pravilno izražajo takole:
*Dem Türcken iſt leytt das er von der Wieniſchen Belagerung getrieben iſt worden. Slabſe pa bi bilo: von der Wieniſchen Belagerung getrieben ſein.*¹⁷

¹⁴ »Se ujema z latinskim«, »ta način govorjenja se popolnoma ujema z latinskim« (dvakrat), »ujema se z latinsko konstrukcijo«, »ujema se z latinščino«, »ta obrazec se ujema z latinščino«, »ta obrazec se ujema z latinskim jezikom«, »ta zveza je enaka kot latinska«, »ta obrazec je istovrsten z latinskim«.

¹⁵ »Gre za isti način, kot je latinski«, »isto razmerje kot pri Latincih«, »spada v isto razmerje kot latinski primeri«.

¹⁶ Podobni sta še pravili: *Numeri syntaxis* 3 (BH 1584: S45) in *Obſervatio* 2 (BH 1584: S51).

¹⁷ »Dolet Turcis, quod ab obfidione Viennenſi repulſi funt, ſhal deje Turkom, ker ſo od Dunajſkiga rupanja odgnani. Atque in hoc Slavica lingua convenit cum hac, alias non patitur Slavica lingua Accuſativum ante Infinitivum: Sed utuntur germanica phraſi hac in parte. Siquidem Germani recte hanc locutionem efferunt in hunc modum: Dem Türcken iſt leytt das er von der Wieniſchen Belagerung

Ta kontrastivni element si po našem mnenju zasluži še poseben poudarek tudi z vidika evropskega jezikoslovja v tedanjem času nasploh, saj je tovrstnih primerjav (torej primerjav s tretjim jezikom, ki ni eden od »svetih treh jezikov«: latinščine, grščine in hebrejščine) v tedanjih slovnicaх zelo malo.

4.4 Melanchthonovo pravilo in primer se ne skladata s slovenskim, kar ni posebej poudarjeno, ampak je razvidno iz komentarja. Takih primerov je v Bohoričevi skladnji največ, še posebej v tistih poglavjih, ki obravnavajo vezavo glagolov ali značilnosti posameznih latinskih sklonov. Zato jih ne bomo posebej navajali.

Značilen primer je obravnava latinskega glagola *misereor* (BH 1584: S23):

Enako se tudi glagol čustvovanja *misereor* veže z rodilnikom, npr.: *Misereor huius mulieris, se fmilim zhes leto sheno*. Glagol *se fmilim* se veže s tožilnikom s predlogom. Veže se s tožilnikom zaradi vmesnega predloga *zhes*, kar v latinščini pomeni *super*.¹⁸

Iz primera lepo vidimo Bohoričev postopek. Najprej oriše latinsko situacijo, kjer se *misereor* veže z rodilnikom. Ko prevede latinski primer, pa v slovenskem prevodu komentira njegove značilnosti – brez poudarjanja, da gre za razliko glede na latinščino, doda, da se glagol *se fmilim* veže s predložno zvezo s tožilnikom. Bohorič želi v duhu tedanjega časa pokazati, da je slovenščina zmožna izraziti vse, kar je zmožna latinščina. Če je pri tem enaka latinščini, toliko boljše, če se od nje razlikuje, pa ni nič hudega.

4.5 Melanchthonovo pravilo in primer se ne skladata s slovenskim, na kar je posebej opozorjeno. Takih primerov je sicer nekoliko manj kot tistih, kjer na opozicijo latinščina : slovenščina nismo izrecno opozorjeni, kljub temu pa jih lahko naštejemo kar okrog 40. Za takšne razdelke je značilna predvsem poimenska navedba slovenščine kot jezika (*lingua Slavica*), ki ga govorijo *Slavi* ali *Carniolani*.¹⁹

4.5.1 Najobsežnejšo skupino med njimi tvorijo primeri, kjer se slovenski prevod (in torej tudi slovnično pravilo) ne sklada z latinskim. Pri teh primerih je najlepše izpostavljeno Bohoričevo zavedanje razlik med latinščino in slovenščino, ki nastanejo pri izražanju enakih vsebin.

getrieben ift worden. Minus vero sic diceretur: von der Wienifchen Belagerung getrieben fein.«

¹⁸ »Item pateticum, MISEREOR, genitivo gaudet, vt: Mifereor huius mulieris, *se fmilim zhes leto sheno*. Accufatio confruitur, cum praepositione, verbum, *se fmilim*, confruitur cum Accufatio, intercedente praepositione, *zhes*, quod fignificat, *super*.«

¹⁹ Imamo pa tudi primer, kjer pravi Bohorič, da situacija ni taka kot pri Latincih – »*quemadmodum apud Latinos*« (BH 1584: S40).

4.5.1.1 Kot najosnovnejši primer lahko navedemo obravnavo glagola *studeo* (BH 1584: S24):

Studeo huic rei et hanc rem. Iest se tuga fliffam, oli, te rezhi, se fliffam. Glagolu sledi rodilnik, ki stoji samostojno ali v povezavi s pridevnikom. V tem se slovenski jezik ne ujema z latinščino.²⁰

V latinščini se glagol *studeo* veže z rodilnikom ali tožilnikom, v slovenščini pa z rodilnikom, na kar Bohorič izrecno opozori.²¹

4.5.1.2 Netipičen je primer, ko Bohorič izrecno omeni, da slovensko stanje odstopa od latinskega pravila (BH 1584: S47):²²

Pri svojilnih zaimkih odstopamo od pravila. Neosebna glagoloma *refert* in *interest* se namreč dodajajo ločilniki: *mea, tua, sua, nostra, vestra, cuja*, npr. *Tua refert adesse*. Tebi nuza, je prid, da fi v'prizho. Glagol *nuza* se v slovenščini veže z dajalnikom *tebi* in ne z ločilnikom.²³

4.5.1.3 Prav tako se v okviru obravnavane skupine zgodi enkrat samkrat, da Bohorič uvede poseben razdelek, da bi opisal razliko med slovenščino in latinščino. To se zgodi pri pravilu, da lahko osebnemu glagolu sledi imenovalnik, ki opisuje dejanje. Tu Bohorič doda posebno opombo (BH 1584: S11): »Kjer takih imenovalnikov, ki opisujejo dejanje, ni, rabi slovenski jezik perifrazo, npr. *It cubitum incenatus. Gre spat pres vezherje.*«²⁴ Takega razdelka Melanchthon nima, saj je omenjeni *It cubitum incenatus* v latinščini povsem regularni primer.

4.5.1.4 Zanimiv je primer predstavitve sinteze, kjer se slovenski primer deloma ujema z latinskim, deloma pa ne (BH 1584: S13):

²⁰ »*Studeo huic rei et hanc rem. Iest se tuga fliffam, oli, te rezhi, se fliffam.* Verbum: habet post se vel genitivum abfolutum vel coniunctum cum adjectivo, atque hic diffentit cum latinitate, Slavica lingua.«

²¹ Podobno še pravila: *De synechdoche* (BH 1584: S16), *Nominativus pro vocativo* (BH 1584: S16–S17), *Dativus pro ablativo* (BH 1584: S17), *Secunda species enallages* (BH 1584: S18), *Obfervationes* 1, 3 (BH 1584: S21), *Obfervationes* 2 (BH 1584: S24), *Illudet nobis* (BH 1584: S25), *Eft pro habeo* (BH 1584: S26), *Utor* (BH 1584: S28), *De gerundiis in dum* (BH 1584: S33), *Obfervatio* (BH 1584: S37), *Obfervatio* 1 (BH 1584: S41), *Numeri syntaxis* 1, 4 (BH 1584: S44, S45), *Interest* 4 (BH 1584: S48), *Quarta regula* (BH 1584: S53), *Prima regula: Obfervatio* (BH 1584: S54), *Tertia regula* (BH 1584: S54), *Tertia regula: Obfervatio* (BH 1584: S54–S55), *De praepositionibus* 2 (BH 1584: S58), *De interiectionibus* 2, 3, 4 (BH 1584: S59).

²² Opazno odstopanje sicer komentira še pri deponentnikih (BH 1584: S31), deloma tudi pri nedoločnikih (BH 1584: S33).

²³ »In pollebiuis pronominiibus a regula difcedimus. Nam mea, tua, sua, nostra, vestra, cuja ablatiui, adijciuntur his duobus verbis: refert et interest: vt, *Tua refert adesse. Tebi nuza, je prid, da fi v'prizho*, Verbum *nuza*: adfcificit datiuum. *Tebi*, et non ablatiuum, in lingua Slavica.«

²⁴ »Vbi defunt nominativi geftus, Slavica lingua utitur periphrafi, ut: *It cubitum incenatus, Gre spat pres vezherje.*«

Sinteza v obojem: spolu in številu, npr. *maxima pars ab equitibus in flumen acti*. *Nar vekšhi dejl, fo od Kojnikov v'fluis pojeni*. *Dejl in pojeni* se v slovenščini ujemata v spolu, ne pa v številu.²⁵

4.5.1.5 Omeniti velja tudi primere, kjer stoji slovnična razlaga razlike med latinščino in slovenščino tako pred latinskim kot slovenskim primerom. Na ta način Bohorič denimo opiše način izražanja latinskega ločilnika, s katerim izražamo primerjavo, v slovenščini (BH 1584: S3):²⁶

Ločilnik primernika se v kranjskem jeziku podaja s *kakor* ali *od*, kar ustreza latinskima *quam* ali *atque*, npr. *Vilius est aurum virtutibus*. *Slatu je nevrejdnishi, kakor zhednoft, ali: od frebra*.²⁷

4.5.2 Manjšo skupino tvorijo primeri, kjer je **poleg prevoda, ki se sklada z latinskim, dodan še boljši prevod, ki se ne sklada**. Tak primer najdemo v Bohoričevem prvem pravilu v skladnji glagola, ko govori o imenovalniku pred osebnim glagolom (BH 1584: S10):²⁸

Didiciffe fideliter artes, emollit mores. Sveftu, kunshti fe vuzhiti, v'mezhi nezhednost, (hudo navado). Nedoločnik *fe vuzhiti* stavimo namesto imenovalnika, ki bi se glasil *vuk*. Vendar je ta način govorjenja redek. Slovenci (= *Slavi*) rečejo za latinski *didiciffe* raje *kadar fe en vuzhi*, kar v latinščini pomeni *quando quis discit*.²⁹

4.5.3 Najdemo tudi primer, kjer je **poleg prevoda, ki se sklada z latinskim, možen tudi prevod, ki se ne sklada**. Ko Bohorič pri tretjem pravilu skladnje imen obravnava aticizem *quid hominis*, začne pravilo takole (BH 1584: S2–3): »*Quid hominis? Kaj je zhloveka*.« Tu je slovenski prevod popolnoma skladen z latinskim. Nato pa nadaljuje: »Kranjci rabijo tudi perifrazo s členico *sa*, kar v latinščini pomeni *pro*, in rečejo: *Kaj je sa zhloveka?*«³⁰

4.5.4 Še bolj zanimivi pa so primeri, kjer Bohorič **latinski primer sicer navede, a ga ne prevede, ker »ni v rabi pri Slovencih«**. Takšne primere bi Bohorič glede na

²⁵ »Syntefis in utroque, fcilicet in genere et numero, vt: *Maxima pars ab equitibus in flumen acti*. *Nar vekšhi dejl, fo od Kojnikov v'fluis pojeni*, dejl et pojeni, genere conveniunt, at numero non in flavonica lingua.«

²⁶ Podobno še pravili: *Quinta regula* (BH 1584: S4) in *Prima regula*, 4 (BH 1584: S20).

²⁷ »Ablativum Comparativi, reddit Carniolana lingua, per, quam, atque, id est, per kakor, vel od, vt: *Vilius est aurum virtutibus*. *Slatu je nevrejdnishi, kakor zhednoft, vel od frebra*.«

²⁸ Podobna primera sta še: *Tredesima regula* (BH 1584: S9) in *Antiptosis 2* (BH 1584: S16).

²⁹ »*Didiciffe fideliter artes, emollit mores, sveftu, kunshti fe vuzhiti, v'mezhi nezhednoft (hudo navado)*. Infinitivus, *fe vuzhiti*, pro nominatiu ponitur, qui effet (*vuk*). Verum rara est haec forma loquendi, potius dicunt Slavi: *pro, didiciffe, kadar fe en vuzhi, id est, quando quis discit*.«

³⁰ »*Vtuntur et iam periphrafi Carniolani cum particula sa, quod significat pro: et dicunt, kaj je sa zhloveka*.«

to, kako je oblikoval svojo skladnjo, lahko izpustil, pa jih ne; in za tisti čas je tako ravnanje zelo napredno. Prvi tak primer najdemo, ko Bohorič govori o obrazcih za izražanje hvale in graje (BH 1584: S8). Najprej navede latinsko pravilo in primer: »Imenovalnik in tožilnik: *Puella, modesta vultum*.« Nato pa ne prevede latinskega primera, ampak reče: »Ta obrazec pri Slovencih ni rabljen.«³¹ Podobno ravna tudi stran naprej (BH 1584: S9), ko najprej imenuje slovnični problem: »Raba latinske besede *usus* namesto *opus*«, nato pa brez primera sklene: »Pri Slovencih se s tem nič ne sklada.«³²

5 Nove analize Bohoričeve slovnice prinašajo in bodo prinašale glede na analize in hipoteze Brede Pogorelec številne nove rezultate. Vendar pa lahko glede na metode raziskovanja in nekatere hipoteze Brede Pogorelec, ki jih novejša raziskave potrjujejo na podlagi širšega gradiva, njeno delo brez pomislekov štejem kot začetek sodobnega raziskovanja začetkov slovničarstva na Slovenskem.

Viri in literatura

Ahačič, Kozma, 2006: Izročilo latinskega slovničarstva pred prvo slovensko slovnico Adama Bohoriča kot (ne)posredni vir zanjo. *Keria* 8/1. 7–28.

Albertus, Laurentius, 1573: *Teutfch Grammatick oder Sprachkunst. Certissima ratio difcendae, augendae, ornandae, propagandae, conferuandaeque linguae Alemanorum siue Germanorum, grammaticis regulis et exemplis comprehensa et conscripta: per Laurentium Albertum Ostrofrancum*. Augustae Vindelicorum: Michael Manger.

BH 1584 = Bohorič, Adam, 1584: *Arcticae horulae succifivae*. Wittenberg.

Clajus, Johannes, 1578: *Grammatica germanicae linguae ... ex bibliis Lutheri Germanicis et aliis eius libris collecta*. Lipsiae.

MGL = Melanchthon, Philippus, [s. a.]: *Grammatica Philippi Melanchthonis, Latina, iam denuo recognita, et plerisque in locis locupletata*. Norimbergae: apud Ioh. Petreium.

MGL-CR = Bretschneider (ur.), Carolus Gottlieb, 1990: *Grammatica Latina. Philippi Melanchthonis syntaxis. Philippi Melanthonis Opera quae supersunt omnia. Corpus reformatorum: vol. 20: 1854 (reprint)*. Bad Feilnbach: Schmidt Periodicals. 193–374.

MS 1538 = Melanchthon, Philippus, 1538: *Syntaxis olim a Philippo Melanthon collecta, nunc locupletata, ut sit ad usum scholarum accommodatior. Cum praefatione Phil. Melanchthonis*. Argentorati: Millius.

³¹ »Puella, modesta vultum, haec formula non est flavis vfitata.«

³² »Vsus pro Opus. Cum flavis nihil id convenit.« Podobno tudi BH (1584: S35): »Brez predloga Slovenci težko izrazijo to obliko govora.« (»Sine praepolitone Slavi vix hanc loquendi formam efferunt.«)

Ölinger, Albert, 1574: *Underricht der Hoch Teutschen Sprach: Grammatica seu Institutio verae Germanicae linguae ... In usum juventutis maxime Gallicae, ante annos aliquot conscripta ... Cum D. Joan. Sturmii sententia, de cognitione et exercitatione linguarum nostri saeculi*. Argentorati: Nicolaus Wyrriot.

Padley, G. A., 1988: *Grammatical Theory in Western Europe 1500–1700: Trends in Vernacular Grammar II*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pogorelec, Breda, 1983: Razvoj slovenske slovnične zavesti od 16. do 19. stoletja. *19. SSJLK*. 89–94.

Pogorelec, Breda, 1984: Štiristo let Bohoričeve slovnice. *JiS* 29/6. 210–216.

Pogorelec, Breda, 1984b: Skladnja pri Dalmatinu in Bohoriču. *20. SSJLK*. 223–248.

Pogorelec, Breda, 1986: Dalmatinovo besedilo med skladnjo in retorično figuro in Bohoričeva gramatična norma. *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. (Obdobja 6.) Ljubljana: Filozofska fakulteta. 473–497.

Ramus, Petrus, 1590: *Grammatica latino-francica a Petro Ramo francice scripta, Latina vero facta Annotationibusque illustrata, per Pantaleontem Tevenium Commerciensem Lotharingum: editio secunda*. Francofurti: Apud Joannem Wechelum.